

Läs på
TVÄREN

att kunskapa i trassliga tider

...ers for ...
... always be ...
... how he th ...
... place. Here ...
... all over the

Utgivningsår: 2025

Författare: Pernilla Glaser, Per-Anders Hillgren, Kristina Lindström,
Carin Cuadra, Michael Strange, Sara Bjärstorp och Lotta Orban

Redaktörer: Pernilla Glaser och Lotta Orban

Formgivare: Kajsa Kidman

Publicering: Del av serien Imagining and Co-Creating Futures, Malmö universitet

ISBN: 978-91-7877-679-5

Innehållsförteckning

Välkommen	5
Vi som arbetat med läsecirkeln	6
Att mötas på tvären för att förstå samhällsutmaningar	8
Att samskapa framtider	8
Läsecirkelns form	10
Sagt av deltagare – tankar om behovet av samtal och mötesplatser	11
Att läsa för en bättre värld	12
Akustik och Optik i Future-making Academy – resonans och diffraktion som kunskapande rum	15
Att inte veta med andra	18
Sagt av deltagarna – om innehållet och texterna	20
Frågeställningar i läsecirkeln	21
Prefiguration – en framtid byggd på ögonblick av att agera ”som om”	23
Varför jag valde Donna Haraway och John Law	26
Framtider som håller både förluster och hopp – att låta läsningen möta den egna erfarenheten	29
Att tala om texter och lyssna fram tankar	33
Sagt av deltagare – om rummet, det som uppstod och samskapades	36
Att göra ett rum	37
Hur ställer vi frågor	39
Lyrik i relation	41
Vad kan samtal vara	42
Hur kan en träff se ut?	44
Sagt av deltagare – om det öppna formatet och konceptet	45
Att kommunicera om det trassliga	46

***From the place where
we are right
flowers will never grow
in the spring.***

Yehuda Amichai

Välkommen

I vad som kan upplevas som en samtid präglad av kriser finns behovet att återupptäcka vår förmåga att gemensamt föreställa oss, skapa, organisera och utbilda för hoppfulla framtider. Future-making Academy är ett koncept för att gemensamt träna upp vår kritiska föreställningsförmåga. Genom att utmana invanda föreställningar och våga stanna längre i samhällsproblem och osäkerheter vill vi bidra till att förändra samhället i en mer hållbar och inkluderande riktning samt skapa förutsättningar för att främja flera möjliga framtider.

Det här är en skrift om de läsecirklar som genomförts inom Future-Making Academy. Det har varit platser där vi har bjudit in till att läsa akademiska texter, lyrik och skönlitteratur på tvärs av varandra och på tvären över teoretiska resonemang och erfaren praktik. Vi har bjudit in deltagarna till läsning som vi tycker hjälper oss att föreställa oss en annan möjlig värld tillsammans, och samtal som ger stöd i att skapa mening.

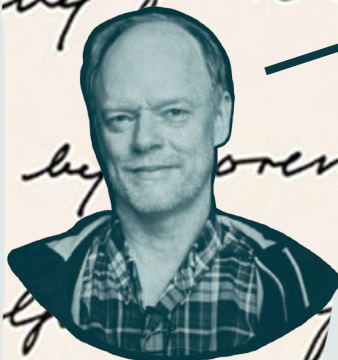
I läsecirkeln har vi befunnit oss i relationerna mellan att läsa och att formulera egna tankar, att fundera själv och prata med andra, att förstå, undra och utforska.

Du har kanske hittat hit för att du är nyfiken på hur forskning kan ta plats på nya sätt. Kanske är du en läsare som vill utforska hur läsning på tvären kan inspirera till nya sätt att tänka och resonera. Eller så är du mest intresserad av hur nya sorters rum för kunskapande mellan erfarenheter och discipliner kan skapas.

I den här skriften har vi samlat lite av deltagarnas reflektioner kring sin upplevelse, vi har försökt beskriva vad som varit specifikt med rummet vi skapade och kunskapen som uppstod där. Syftet är att inspirera till nya och andra sätt att ta sig an akademisk litteratur och sätt att organisera samtal. Vi tror att platser som vår läsecirkel kan skapas och ge värde i många olika sorters verksamheter.

Vi som arbetat med läsecirkeln

Per-Anders Hillgren

Per-Anders Hillgren har under många år arbetat inom forskningsfältet participatory design. Han är intresserad av hur vi kan öka vår förmåga att föreställa oss alternativa, hållbara och inkluderande framtider, samt hur vi kan demokratisera förändringsprocesser.

Kristina Lindström

Kristina Lindström har en bred erfarenhet av design som syftar till att stödja och skapa alternativa sätt att förstå, uppleva och engagera sig i klimatförändringar och en alltmer osäker framtid. Utöver det undersöker hennes forskning designprocesser som på ett varsamt sätt försöker trassla sig loss från sitt starka fokus på framsteg.

Carin Cuadra

Carin Cuadras forskning är inriktad mot ekosocialt arbete och det sociala arbetets roll i katastrofriskreducering och krisberedskap. Hon har lång erfarenhet av forskning om hur människobehandlande organisationer förhåller sig till samhällets mångfald och till krav på likabehandling och likvärdighet.

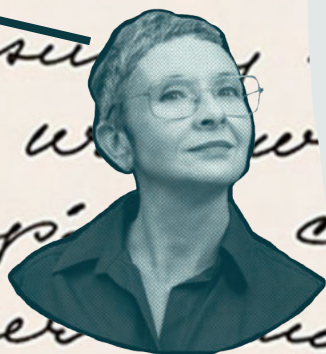
Michael Strange

Michael Strange är en radikalt interdisciplinär forskare med en bakgrund i statsvetenskap. Han är intresserad av olika frågor relaterade till artificiell intelligens, hälsa och vård, handel och migration.

Pernilla Glaser

Pernilla Glaser är författare, utbildare och processledare. Hon arbetar ofta i gränssnittet mellan forskning, samhälls-service och konst. Hennes bakgrund inkluderar bland annat arbete på RiSE med samhällsförändring och design. Pernilla arbetar också med forskningsprojektet Society for Transformative Conversations på SLU och utbildar i tvärdisciplinäritet på bland annat Lunds Universitet och KTH. Hennes senaste bok *Försök till Tröst* handlar om omsorg om sig själv och andra.

Lotta Orban

Lotta Orban är teamledare för och projektledare med inriktning på kommunikation på Mötesplats Social Innovation vid Malmö universitet. Som tidigare journalist och med lång erfarenhet som kommunikatör inom akademien, arbetar hon med att göra kunskap, forskning och nytänkande lösningar tillgängliga för fler, genom kommunikation och berättande i olika format och kanaler.

Sara Bjärstorp

Sara Bjärstorp är verksamhetsledare för Mötesplats Social Innovation. Hon är fil dr i engelska med litteraturvetenskaplig inriktning och har lång erfarenhet av ledning inom akademien och verksamhetsutveckling av utbildning och forskning vid Malmö universitet och kunskap om olika förutsättningar och möjligheter för samarbeten mellan akademien och andra sektorer.

Att mötas på tvären för att förstå samhällsutmaningar

Sara Bjärstorp

Mötesplats Social Innovation (MSI) vid Malmö universitet har tillsammans med forskare vid Malmö universitet och Pernilla Glaser utvecklat och genomfört läsecirkeln i Future-making Academy. Förmågan att visionera samhällsförändring är central i sociala innovationsprocesser. Det är viktigt att skapa nya och alternativa framtidsbilder som kan vara vägledande för att uppnå social förändring. Genom läsecirkeln vill MSI stödja utforskandet av vår tids samhällsutmaningar och skapa resiliens inför framtiden men också öppna upp för möten över gränser.

MSI är en nationell kunskaps- och samverkansplattform för social innovation som bildades vid Malmö universitet 2010. MSI finns numera i sex regioner och vid lika många lärosäten i Sverige, från Luleå i norr till Malmö i söder: Högskolan i Borås, Jönköping University, Luleå tekniska universitet, Malmö universitet, Umeå universitet och Örebro universitet. Malmö universitet är koordinerande lärosäte.

Sociala innovationer är nya idéer och lösningar vars primära mål och medel är sociala. Deras främsta syfte är att möta samhällsbehov eller samhällsutmaningar och förbättra människors livsvillkor. De utvecklas genom kollektiva processer och skapar nya sociala praktiker, relationer, samarbeten och strukturer. Forskningsbaserad kunskap och tvärspektoriell samverkan behövs för att nytänkande lösningar på samhällsutmaningar ska kunna utvecklas.

Vi menar att innovativ tvärspektoriell samverkan och kunskapsutveckling är underutnyttjade resurser i arbetet med samhällsutmaningar. Några av orsakerna till detta står att finna i bristande färdigheter och kunskaper i arbetssätt för samskapande och en rädsla och osäkerhet inför att samskapa inom alla sektorer. Aktörer hittar inte varandra, det kan vara svårt att identifiera relevanta externa partners. Det saknas också tvärvetenskapliga mötesplatser för att bekämpa samhällsutmaningar.

För att social innovation ska hända behöver olika aktörer, organisationer, experter och grupper av människor, utbyta tankar, lära av varandra, skapa nya kontakter och mötas över gränser. Detta har hänt i läsecirkeln i Future-making Academy, ett nytt och spännande sätt att utforska hur både vår föreställningsförmåga och kritiska tänkande kan hjälpa oss att hitta vägar framåt i en komplex samtid och utmanande framtid.

Att samskapa framtider

Per-Anders Hillgren och Kristina Lindström

I vad som kan upplevas som en samtid präglad av kriser finns behovet att återupptäcka vår förmåga att gemensamt föreställa oss, skapa, organisera och utbilda för hoppfulla framtider. Malmö Forskningscentrum för Samskapade Framtider erbjuder ett tvärvetenskapligt, kollaborativt sammanhang för forskning och utbildning för rättvisa, hållbara och inkluderande framtider. Centret samlar forskare och lärare från hela universitetet för att utveckla den transformativa och kritiska potentialen inom design, konst, kultur, humaniora och samhällsvetenskap inom områden som är avgörande för samhällets pågående omvandling. Dessa områden inkluderar till exempel kritiska utmaningar som bemötandet av klimatförändringar, miljöförstöring, hållbarhet, ökningen av politisk polarisering och extremism, effekter av artificiell intelligens (AI), samt den snabba utvecklingen av digital teknik. Alla dessa områden påverkar relationer, sociala interaktioner och det offentliga samtalet och i slutändan samhällets och demokratiers långsiktiga hållbarhet.

Centrets agenda inom dessa områden är organiserad kring fyra sammankopplade inriktningar för framtidsskapande, som var och en innehåller en uppsättning frågor, problem och metoder: att föreställa sig framtiden, att skapa framtiden, att organisera framtiden och att utbilda för framtiden.

Future-making

Academy Läsecirkel

Läsecirkeln i Future-making Academy var ingen kurs. Deltagarna fick inget diplom. Skälen till det var flera. Dels tar det en bra stund att få till stånd en kurs på ett universitet. Men kanske ännu viktigare var att vi önskade göra en plats för lärande utan hierarkier och förkonstruerade målbilder. Många deltagare lyfte just att ”vi inte ska någonstans” som en av de viktigaste delarna. Många av oss befinner oss i miljöer där tidspress och krav på snabba leveranser gör det svårt att ta plats med en mer utforskande reflektion. Och om det gemensamma reflekterandet blir något vi ska göra när vi är klara med det andra är det stor risk att vi aldrig kommer dit. Att vara den som säger ”hallå, nu vill jag att vi reflekterar tillsammans” kan kännas utmanande och riskabelt.

Vi ville skapa en lär-plats där deltagarna tillsammans med processledare och forskare bidrar till ett gemensamt lärande. Syftet med texterna vi läste och övningarna vi gjorde var att stimulera nya sätt att tänka på vad vi gör och upplever och vart vi vill. Det var också målet i sig.

Läsecirkeln varade fyra tillfällen och varje tillfälle var fyra timmar med en fikapaus i mitten. Det låter kanske som lång tid men det kändes aldrig för långt. Snarare som en justering där det som tar tid, att samtala och tänka tillsammans med andra, fick ta tid.

Vi bad våra deltagare att skriva en rad om varför de anmälde sig. Det var mest som en liten avstämning för att vi skulle få en första känsla av vilka de var och vad som var deras initiala önskemål och behov.

För att delta behövde man vara med vid alla tillfällen (oaktat sjukdom naturligtvis).

Ett fyrtiotal personer deltog i första och andra omgången av läsecirkeln. Vi uppfattade det som en övre gräns för hur många deltagare det var lämpligt att ha i ett sammanhang som det här.

Inför varje tillfälle fick deltagarna ett mejl med utvalda texter. Urvalet gjordes av den forskare som hade huvudansvar för det tillfället, och processledaren. Vi försökte hitta en inspirerande blandning av utdrag ur akademiska texter, populärvetenskap och lyrik. Texterna var sammansatta för att de skulle tala med varandra, kunna läsas i ljuset av varandra. Forskaren ifråga bistod ofta med några frågeställningar att ta med under läsningen.

Trots att detta var en läsecirkel var vi noga med att det inte var så noga med läsningen. Eller rättare sagt att det var lika välkommet att läsa långsamt och noggrant som snabbt och lite överskådligt. Samtalen försökte vi skapa så att det skulle vara möjligt att delta oavsett förståelse.

TRÄFF 1: LÄSA OCH VETA I TRASSLIGA TIDER

Hur kan vi leva i och utforska komplexitet? Vad är kunska-pande i trassliga tider? Hur kan läsande fungera som motstånd och mobilisering?

TRÄFF 2: ATT VARA OCH VILJA I EN TRASSLIG TID

Var är min plats i pluriversum? Hur kan jag/vi göra val och skapa nya idéer om tillgänglighet, nätverk och kontakt? Hur kan läsning fungera som relationer och lek?

TRÄFF 3: ATT SKAPA OCH OSKAPA I TRASSLIGA TIDER

Vilka slags berättelser är hjälpsamma för att navigera i trassliga tider? Vad för slags görande ger mig hopp? Vad vill jag ogöra, och släppa taget om? Hur kan jag läsa med omsorg?

TRÄFF 4: TILLSAMMANS I TRASSLIGA TIDER

Vad är kollaborativ utforskning i en fragmenterad tid? Hur kan stödet se ut? Hur kan läsning fungera för att prototypa samexistens?

SAGT AV DELTAGARE

- TANKAR OM BEHOVET AV SAMTAL OCH MÖTESPLATSER

”

”Den väldigt öppna inbjudan väckte mitt intresse.

Jag tycker vi har för få samtal i vårt isolerade Sverige.

Och vi har för få möten mellan människor. Jag tror att det leder till isolering, polarisering och missförstånd. Jag kände att här fanns det någon som ville öppna upp för en annan typ av samtal”

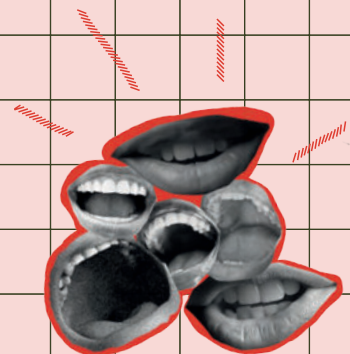
”Det var roligt att samtala med människor med så olika bakgrunder och det försöker jag ta med till mitt arbete, att bredda samtalen och ta med olika perspektiv.”

”Jag tror att det här behövs i all offentlig verksamhet.

Där man måste satsa mer på nytänkande och strategisk framsyn.

Att man kan påverka saker i positiv riktning som en läsecirkel som denna kan bidra till. Vi behöver hjälp att komma ihåg vilken agens vi faktiskt har.”

”

Att läsa för en bättre värld

Pernilla Glaser

Vad är det egentligen att läsa? Ett svar kan vara att i läsandet skriver jag mina tankar.

Jag knaprar i mig de små svarta tecknen från en boksida eller skärmen och så skriver jag fram mina egna tankar med hjälp av dem. Det kan vara en tanke som är en plats, en stark förnimmelse eller en känsla. Eller det kan vara en tanke som liksom flyter fram strax under ytan på mitt medvetande, som en skugga under vattnet, något som snart ska ge sig till känna.

Att jag skriver fram mina egna tankar genom läsningen betyder inte alls samma sak som att en läsning alltid är eller behöver vara begriplig. Tvärtom kan en text som kränger och kantrar, eller uppvisar en hård, oavvislig och helt främmande logik, en text som äcklar mig, stör mig och vänder ryggen till, just vara en text vars bokstäver infiltrerar helt nya och okända platser i mitt inre och får mina tankar att formulera en helt överraskande berättelse.

Att kunna läsa är inte så enkelt som att utan att staka sig forma ord och meningar. Den som läser behöver vara någon - en läsare, och denna någon är en som själv har något att berätta. Att förstå en text är inte samma sak som att kunna svara på frågor om vad som beskrevs var i den, det är snarare att hitta modet att slita åt sig texten, begå dess tankegångar och låta dem ta plats i en, i ett sorts uppsluppet högmod som påstår att den platsen finns – och därmed skapar den.

Texter som beskriver tankegångar, sätt att se på världen, på kunskap och mänsklig samvaro är texter som både kan förstås på många olika sätt och upplevas olika – som öppna, stängda, motvilliga, komiska, luriga, knasiga...

Samtidigt pågår andra överenskommelser om läsning på andra platser. De handlar om att ställa läsningen i tjänst hos en diskurs som anger om förståelsen av texten är riktig enligt diskursens logik. Tolkningen av texten handlar mindre om att forma egna tankar och mer om att lära sig koderna för hur vissa texter ska läsas och förstås.

I läsecirkeln har vi valt texter och delar av texter som tillhör en vetenskaplig diskurs, till exempel texter om filosofi, sociologi, AI och antropologi, och placerat dem i en annan sorts läsning. Vi har uppmuntrat deltagarna att läsa texterna i kontakt med sitt eget tankeskapande, utan hänsyn till vilka koder diskursen uppställer för textens berättigande. Samtidigt har vi erbjudit texter som representerar ett annat läsande som lyrik, populärvetenskap och essä.

Att vi har lösgjort vetenskapliga texter från koderna för dessas läsning betyder inte att vi inte har gett deltagarna nycklar till läsningen. Men syftet med nycklarna - vad man kan fundera över, vilka olika ingångar vi själva ser i texterna – har inte varit att leda deltagarna till en gemensam och ”korrekt” läsning. Syftet har varit att utöka deltagarens eget inre läsande rum, att ge agens till det egna tankeskapandet och stöd i att dela det med andra i reflekterande samtal.

Vetenskapliga texter kan väcka motstånd, ofta och inte minst utifrån föreställningen om att de behöver läsas ”rätt” och att man inte tilltror sig själv den förmågan. Men många vetenskapliga texter kan läsas på många sätt, och när de gör det och de olika läsarterna speglas i varandra blir texten återuppväckt, kraftfull och avlossar mening på många olika sätt.

Deltagarna beskriver hur läsecirkeln både till innehåll och form har stannat kvar som närvarande perspektiv i många av de praktiker de är involverade i. De är modigare i sin läsning och i sina samtal.

“Deltagarna beskriver hur läsecirkeln både till innehåll och form har stannat kvar som närvarande perspektiv i många av de praktiker de är involverade i.”

Att organisera läsning på det här sättet ger fler möjlighet att ta del av och undersöka viktiga texter, utan prestige och prestation. Det handlar inte om vad man kan och vet utan om vad som sker i en i mötet med texten och i samtalen om den.

Kanske kan man här tala om en uppbyggande läsning.

Också den mänskliga fantasin möter kulturella förväntansbilder. Vi förväntas ställa vår fantasi till förfogande för problemlösning och utveckling. Men i en tid av ökad komplexitet och akuta behov av omställning, där många av de grundläggande strukturerna för samhällsutveckling ifrågasätts – och just problemlösningens logik är en del av problemet, då behöver fantasin tränas och tas i bruk på andra och nya sätt.

Att föreställa sig utifrån andra premisser än förbättring av det befintliga betyder att våga sig på att drömma, pröva och erfara mångfaldiga möjligheter. Det är ett fantasiarbete som sker i ambivalens, konflikt och osäkerhet. När vi samlas, läser och prövar i reflektion kring hur läsningen landar i oss och vilka idéer och behov den väcker skapar vi samtidigt ett förslag för hur vi kan uppleva och fantisera på nya sätt.

Om vi inte kan föreställa oss annat och på andra sätt så kan vi inte heller göra annat. Och vi kommer inte att föreställa oss annat om vi tar emot och diskuterar olika tankemodeller på samma gamla vanliga vis.

En text vänder alltid både sin fram och baksida mot läsaren. Den är där, utan åthävor, redo att slukas och samtidigt gör den inte mer och annat än det den gör, säger inte mer än det den säger. Texten instruerar inte sin läsare i om hon ska sitta eller stå, skynda eller dröja, ropa ut orden högt eller tyst följa texten med en fingertopp som glider som en vattendroppe över baksidan. Det synliga och det osynliga går varandra till mötes och det uppstår en plats där fantasin kan ta form.

Akustik och optik i Future- making Academy

- resonans och diffraktion som kunskapande rum

Per-Anders Hillgren

“En återkommande kommentar från många deltagare var att de uppskattade att vår läsecirkel inte var så målinriktad som många andra processer i vårt nutida samhälle.”

En återkommande kommentar från många deltagare var att de uppskattade att vår läsecirkel inte var så målinriktad som många andra processer i vårt nutida samhälle. Snarare så var det här en plats att bara få vara och vila i komplexitet - ett rum där det gick att stanna lite längre tillsammans med svåra frågor och problem utan att veta var det kan ta en, utan krav på att snabbt klargöra tvetydigheter, skingra ovisshet eller fastställa utfall.

Ett sätt att försöka förstå varför ett sådant rum skulle kunna vara relevant, är att använda den tyska filosofen Hartmut Rosas resonansbegrepp (se Rosa 2019, 2020). Han beskriver hur den kulturella drivkraften i det västerländska samhället historiskt har präglats av föreställningen, önskan och begäret att ställa världen till förfogande. Världen har blivit ett objekt som det gäller att få kunskap om, uppnå, erövra, behärska eller utnyttja. Skeenden ska vara nåbara, kontrollerbara och användbara, och samhällsprocesser kalkylerbara och styrbara. Problemet, enligt Rosa, är att denna instrumentalisering medför att våra relationer till världen blir stumma. I förlängningen riskerar vi att få en fullständigt känd, planerad och behärskad värld, vilket enligt honom också vore

en död och alienerad värld. I stället vill Rosa rikta vår uppmärksamhet mot fenomenet resonans och vår förmåga att upprätta ett resonansförhållande till världen, dess skeenden och tingen omkring oss. Resonans är enligt honom den levande mänskliga tillvarons grundmodus och kan beskrivas som det som sker när vi känner en vibrerande tråd mellan oss och världen - när vi till exempel tillåter oss att bli rörda och berörda, av människor, växter, berg, musik, konst eller berättelser.

Det är flera saker i Rosas resonemang som går att känna igen och som har bäring på det rum som skapades gemensamt av oss arrangörer av läsecirkeln och alla deltagare. Exempelvis så speglades behovet av kontroll i mig själv när vi arrangerade första omgången av Future-making Academy, inte minst eftersom jag inledningsvis kände en frustration över hur jag skulle kunna säkerställa att processen skulle kunna ge mig empiriska data till min forskning. Ganska snabbt så släppte dock mitt kontrollbehov och min girighet efter insamlad kunskap, kanske för att jag själv blev fångad i de intrikata samtal som uppstod och som både kändes angelägna och väl förankrade bland de erfarenheter deltagarna delade med sig av.

Någonting hände här, mer svårfångat och vibrerande än jag var van vid. Jag blev genuint överraskad över hur närvarande och intresserad jag kände mig, tveklöst skedde något också med mitt lärande, men exakt vad var inte helt tydligt eller lättfångat. Hartmut Rosa hävdar att ”när vi träder i resonans med världen förblir vi inte desamma. Resonanserfarenheten förvandlar oss, och just i detta ligger erfarenheten av att vara levande” (Rosa 2018 s 48).

Det är säkert inte så att allt som kom till ytan och diskuterades under våra träffar kan ses som exempel på resonans, men många av de samtal och reflektioner som uppstod gav sken av att något skedde mellan deltagarna när de delade med sig av personliga och känslomässigt berörande erfarenheter kopplade till de teman och frågor som diskuterades. Flera delade också emotionella uttryck både under och efter träffarna som indikerade resonans. Exempelvis uttryckte en deltagare hur hon blev varm i bröstet varje gång hon passerade konsthallen där vi hade hållit våra träffar.

Vi hade inte planerat våra träffar med syfte att skapa resonans. Rosa är tydlig med att resonans inte går att ackumulera, lagra, instrumentellt stegra eller kontrollera. Den låter sig helt enkelt inte förfogas över.

Det finns dock vissa parametrar som potentiellt kan ge förutsättningar för resonans. Dels en öppenhet för det oväntade, för att kunna beröras och själv förändras. Men också en förmåga att kunna svara tillbaka med en egen röst. Resonans är inte ett eko, vi kan inte träda i resonans med någon som alltid ger oss rätt och stryker oss medhårs och ständigt är av samma åsikt (ibid s 60). Detta blev tydligt när vi samtalade om vikten av att lyfta fram kollektiva och relationella perspektiv, något som en deltagare väldigt starkt motsatte sig. I stället för att leda till låsta motsättningar fördjupades samtalet med en generativ vibration mellan begreppen kollektiv och individ där nya frågor fick ta plats: Hur kan vi tänka kring kollektiv och individ? Vilka kollektiv drar inte in oss i samma fälla? Vad betyder det att inte veta själv, jämfört med att inte veta tillsammans? Vilka utrymmen för olikhet får plats i ett kollektiv? Snarare än att entydigt fastställa om ett individ- eller kollektiv-centrerat förhållningssätt vore det bästa, gavs det möjlighet att stanna kvar i spänningen och komplexiteten mellan dessa.

Ett annat begrepp som kan kasta ljus över denna slags kunskapande processer och hjälpa oss att förstå varför ett mindre målinriktat rum skulle kunna vara relevant är begreppet diffraktion. Vetenskapsteoretikerna Karen Barad och Donna Haraway har båda utforskat och lyft fram begreppet som ett relevant komplement till reflektion, vilket ju ofta ses som vår kärnpraktik för att kritiskt granska fenomen och bidra med ny förståelse (se Haraway 2013, Barad 2018). De menar att reflektion och reflexivitet ofta riskerar (liksom metaforen antyder) att mest spegla tillbaka sig själv - vi fastnar i "geometrier av ensidighet" där världen hålls på avstånd. Som ett alternativ erbjuder diffraktion andra mekanismer för kunskapande. Liksom reflektion bygger begreppet på en optisk metafor och det används inom fysik för ljusfenomen som bryts på komplexa vis i olika mönster.

På ett liknande vis kan vi låta våra tankar brytas på komplexa sätt. I stället för en självrefererande tillbakaspjuling, kan tankefragment, påståenden, berättelser, eller erfarenheter studsa runt på överraskande vis mellan deltagare i ett samtal. Snarare än att en individ i sig står för den omvälvande reflektionen, belyser diffraktion samskapandet - att insikter faktiskt uppstår mellan aktörer. Olika texter, olika perspektiv, olika personer och känslor kan stråla samman för att ge upphov till mer sammansatta och mångfacetterade tankefigurer. Diffraktion belyser både det relationella och sammanflätade, men det hjälper oss även att sondera och utforska skillnader och nyanser, och att bättre förstå vilka skillnader som betyder något, vad de betyder och för vem. Skillnader finns inte bara mellan oss, de finns i oss själva, samtidigt som vi är sammanflätade på många fler sätt än vi alltid förstår.

Jag har länge burit runt på begreppet diffraktion och funderat på när det sker eller skulle kunna ske, och skulle vilja påstå att det för mig i min professionella bana tydligast framträtt i det rum som fick gestalt i vår gemensamma läsecirkel. Inte minst genom de olika texter och personer som kom samman, där det personliga och professionella fick brytas genom både känslor och abstrakta tankar i skiftande facetter och spektra. Där deltagarna vågade visa sig sårbara och släppa in både ljusglimtar och skuggor, som ibland tog ut varandra och ibland förstärktes och glimmade till.

Jag gick ofta ifrån våra sessioner lite perplex, både lugn och positivt upprymd, kunde inte riktigt sortera mig själv eller mina tankar, men behövde det inte heller, bärande en slags visshet att jag lärt mig något som inte enkelt lät sig inneslutas.

Liksom med resonans så handlar diffraktion om att våga släppa kontroll, att ge utrymme för det som ännu inte finns, ett hopp om att något kanske framträder just för att vi inte försöker kontrollera det. I stället för att jaga en sanning som något slags polerat och fint objekt vi kan greppa hårt, så handlar det om att vara öppen för att fånga det oväntade utan att krama sönder det. Att beröra det med vår nyfikenhet för att sedan försiktigt släppa det vidare igen åt håll vi inte själva tänkt oss. Kanske kommer det tillbaka till oss, kanske tar det en annan väg.

Referenser

- Barad, K. (2018). *Diffracting diffraction: Cutting together-apart*. In *Diffracted worlds-diffractive readings* (pp. 4-23). Routledge.
- Haraway, D. (2013). *The promises of monsters: A regenerative politics for inappropriate/d others*. In *Cultural studies* (pp. 295-337). Routledge.
- Rosa, H. (2019). *Resonance: A sociology of our relationship to the world*. John Wiley & Sons.
- Rosa, H. (2020). *Det vi inte kan råda över. Om vårt förhållande till världen*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.

Att inte veta med andra

Pernilla Glaser

När man tittar på den samlade läslistan för läsecirkeln kan man se att trots att det är mycket olika sorters texter som deltagarna fått läsa ändå har något gemensamt. Det är texter som inspirerar till att lyfta blicken och att titta på världen, den egna verksamheten och möjligheter till förändring genom något annat.

I läsecirkeln har texterna föreslagit sätt att förstå metod och process, samspel, analys och förslag. De har gestaltat hur en förändring kan kännas och vilka föreställningar som kan blockera oss eller hjälpa oss vidare. På det sättet har cirkeln varit ett sammanhang för att utveckla språk och förståelse för de bakomliggande strukturerna för hur vi organiserar kunskap.

Det faktiska urvalet har styrts av lust, det vi själva har frågor inför och vill diskutera med andra men kanske också detta – att texten kastar in ett ljus från sidan på något som ofta är förgivettaget. Hur vi samtalar, hur vi tar emot något som vi har ett motstånd mot för att vi inte förstår det, eller inte håller med, eller inte vet vad vi ska göra av det. Texterna har ofta indirekt föreslagit läsarna att expandera det utrymme där vi kan stå och väga en stund med det vi fått. Inte gå direkt till rätt eller fel, bra eller dåligt. Prova och pröva tillsammans med andra.

Calum Neill skriver i inledningen till sin bok om Lacan (Lacan – the basics) om hur vi riskerar att kompromettera ny kunskap vi tar emot. Om vi möter en rund form som inte omedelbart passar i vårt eget fyrkantiga tänkande pressar vi ibland in den i vårt eget tankeformat tills den har slutat vara främmande - och slutat vara den där var och istället blivit det vi redan visste.

Förmågan att kunna stanna upp och stanna kvar också, och framförallt, med det som jag upplever ovan och kanske besvärligt, är något som kan tränas. Och det tränade vi tillsammans.

I läsecirkeln fanns det förslag på hur en text kunde öppnas för olika förståelser men det fanns inget föreskrivet rätt sätt att tolka. Vissa texter väckte omedelbar igenkänning medan andra var slutna eller utmanande. I läsecirkeln var såväl igenkänning som motstånd resurser att utforska.

Samtidigt som vi mötte texterna spontant och oftast med en frågeställning om vilka egna associationer de väckte, såg vi dem – och oss själva, också utifrån frågan om hur vi tog emot dem.

Samtalen under läsecirkeln gick djupnade och blev lugnare. Deltagarna blev successivt mindre engagerade i vad de tyckte, och mer engagerade i att ställa frågor till sig själva och varandra.

Att tillsammans med andra med avsikt söka upp och utforska ovisshet mobiliserar agens för kunskapande. Vid något tillfälle tidigt i cirkeln fick deltagarna identifiera sin inre kritiker. Var den befinner sig, hur den ser ut och låter och sedan föreställa sig att den inre kritikern, istället för att vara en besserwisser som alltid får sista ordet, är ett gulligt och lite ouppfostrat husdjur som kräver omsorg och disciplin.

För många av oss är den inre kritikern en röst som gärna berättar att vi är korkade när vi inte förstår. Att det finns olika sätt att inte förstå och att det inte är något som är trasigt och omedelbart måste lagas kan vara en ny överenskommelse man behöver sluta med sig själv.

Läsecirkeln är en kunskapsmiljö där erfarenheter samspelar med akademisk kunskap i att tolka och förstå komplexa utmaningar. Det är tydligt att det inte hör till vanligheterna i deltagarnas verksamheter, att diskutera vad kunskap och gemensamt kunskapande kan betyda.

Våra deltagare kom från både företag, offentlig sektor och civilsamhällesorganisationer. Inom alla dessa sektorer finns det slitningar kring hur kunskap ska värderas och vilka som är kunskapsauktoriteter. Att mobilisera agens är inte samma sak som att hävda att åsikter är lika mycket värda som fakta. Det är snarare att stärka det egna subjektet så att man genom reflektion kan värdera tillsammans med andra, pröva förhållningssätt och ta sig fram till vetskap.

SAGT AV DELTAGARNA

- OM INNEHÅLLET OCH TEXTERNA

”

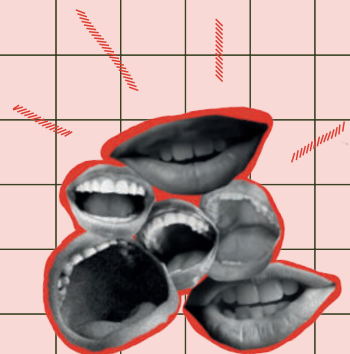
”Jag uppskattade att urvalet av texter var så genomtänkt och att texterna var så olika.”

”Det fanns bredd och eftertanke. Elva av tio stjärnor.
En fantastisk mix.”

”Det var nytt för mig att vara så lekfull med ett akademiskt material.”

”Det var liksom mysigt med dikter o så.”

”

Frågeställningar i läsecirkeln

I läsecirkeln i Future-making Academy var respektive forskare ansvariga för varsin träff. Hen valde ut utdrag ur texter utifrån sitt intresseområde, och processledaren Pernilla Glaser kompletterade med andra texter. Tillsammans diskuterade de frågeställningar som var relevanta att erbjuda deltagarna. Läsecirkeln var en blandning av tredje uppgiften och en sorts mjuk forskningsmiljö där de inblandade forskarna kunde belysa sitt arbete på nya sätt, genom samtalen med deltagarna. Fokuset för läsecirkelns diskussioner var hållbarhet och omställning med tyngdpunkt på de existentiella frågor som behöver hanteras. Hur tar vi ansvar tillsammans? Vad behöver vi kunna föreställa oss och vad måste vi lämna bakom oss? Vilka föreställningar om trygghet och utveckling styr oss och vilka är vi inte betjänta av? Texterna som forskarna Michael Strange, Per-Anders Hillgren, Kristina Lindström och Carin Cuadra valde representerade olika sätt att förstå både hur vi kan göra och vad som behöver göras.

Träff 1: Läsa och veta i trassliga tider

Huvudsakliga frågeställningar:

- Vad är att kunskapa? Hur kan man tänka kring relationen mellan teori och praktik?
- Vad är din egen relation till läsande?
- Vad innebär det att göra kunskap mellan människor och tillsammans med det mer än mänskliga?
- Vad kan det innebära att utforska tillsammans i en fragmenterad tid?
- På vilket sätt kan läsande och gemensam reflektion kring läsande utgöra förslag på möjliga sätt att verka tillsammans?

Material till denna träff:

- utdrag ur *Autumn*, Ali Smith
- utdrag ur *After Method*, John Law
- utdrag ur *Staying with the trouble*, Donna Haraway
- *Theory as Liberatory Practice*, Bell Hooks
- *In conversation with Anna Tsing*, Lamorna Ash (TANK magazine)
- "How Many Senses Do We Have?: Teju Cole 'Coming to our Senses' – UChicago Deeper Inquiry", The University of Chicago (Youtube)

Träff 2: Att vara och vilja i en trasslig tid

Huvudsakliga frågeställningar:

- Var kan du se utrymme för "as if" i din egen praktik?
- Hur skulle ett förslag på ett annat sätt att vara och göra kunna gestaltas i din verksamhet?
- Hur funderar du kring AI som möjlighet och utmaning för att kunna tänka på nya sätt?

Material till denna träff:

- *Towards an adventurous institutional politics: The prefigurative 'as if' and the reposing of what's real*, Davina Cooper
- *Is AI creative or a Tool for Creativity?*, Michael Strange, från Media Evolutions *If Only the Lake Could Talk - Futures of AI for Sustainability*
- *Of silence and listening: cultivating attention in a warming world*, Keri Facer

Träff 3: Att skapa och oskapa i trassliga tider

Huvudsakliga frågeställningar:

- Hur såg framtiden ut när du växte upp?
- Vilken framtid/bild av framtid sörjer du att behöva ta avsked ifrån?
- Vilka berättelser och vilken sorts berättande kan hjälpa oss att föreställa oss andra sätt att leva tillsammans?

Material till denna träff:

- *The Carrier Bag Theory of Fiction*, Ursula K. Le Guin.
- Utdrag ur *Hope and Grief in the Anthropocene*, Lesley Head

Träff 4: Tillsammans i trassliga tider

Huvudsakliga frågeställningar:

- Var upplever du föreställningar om och exkludering av individer eller grupper som har svårigheter att nå upp till en rimlig levnadsstandard?
- Uppfattar du att fattigdom blir skambelagt?
- Vilka faktorer uppfattar du är särskilt bidragande till en individs möjligheter att leva på ett mer hållbart sätt?

Material till denna träff:

- Utdrag ur *Aporofobia – why we reject the poor instead of helping them*, Adele Cortinas
- Utdrag ur *Walden*, Henry David Thoreaus
- *Material footprint of low-income households in Finland – Consequences for the sustainability debate*, Lettenmeier, M., Hirvilammi, T., Laakso, S., Lähteenoja, S., & Aalto, K. (2012).
- *Self-Care Tips from Yoko Ono*, Krithika Varagur
- *On cancellation, abolition and healing*, Adrienne Maree Brown
- *Touching Feeling Affect, Pedagogy, Performativity*, kapitel 4 “Paranoid reading and reparative reading, or, you’re so paranoid, you probably think this essay is about you”, Eve Kosofsky Sedgwick
- Christian Kjellvander - Disgust for the poor

Prefiguration - en framtid byggd på ögonblick av att agera "som om"

Michael Strange

Har du någonsin agerat ”som om” något var verkligt, trots att du i andra avseenden visste att det var påhittat? Du kanske tänker att det här har något med barndom och berättande att göra. Och på många sätt har du rätt. Barns lek handlar helt och hållet om att agera ”som om” – vare sig det handlar om att föreställa sig att en trädocka blir en sagovarelse eller om den pulshöjning som sker när man kliver in i en digital spelvärld. Men även om vi kanske kallar det något annat som vuxna, lämnar vi aldrig riktigt världen av ”som om”-lek. Jag ville utforska konceptet ”som om” i läsecirkeln genom professor Davina Cooper – en kritisk rättsteoretiker vid King’s College London – och begreppet prefiguration.

För Cooper är prefiguration – ögonblick när vi agerar ”som om” något vore verkligt trots att vi vet att det inte är det – kärnan i hur våra mest seriösa institutioner bildas, såväl som förändras. Cooper framhäver också rollen av vardagliga praktiker och ritualer i upprätthållandet såväl som förändringen av dessa institutioner.

Ofta ses de som förespråkar progressiv förändring som utmanare till staten. Men för Cooper är staten och andra institutioner som formar samhället alla möjliga arenor för transformativ handling och mer progressiva levnadssätt. Centralt i hennes perspektiv är att se det regelbundna och vardagliga som en plats för att etablera vilken föreställd – och bättre – framtid som helst.

**”För Cooper är
prefiguration
– ögonblick när vi
agerar ‘som om’
något vore verkligt
trots att vi vet att
det inte är det”**

Men först, vad menar Cooper när hon talar om institutioner? Hon skriver:

Jag betraktar institutioner som beständiga, mönsterbildande processer och formationer som knyter samman regler, procedurer, normer, system, kunskaper, tidsbegrepp, rum, ting, moralbegrepp och människor på ett meningsfullt, kraftfullt och verkningsfullt sätt. (s. 894)

En ”institution” kan alltså vara staten eller en del av staten, till exempel rättssystemet eller den lokala förvaltningen, men det kan också vara en bank, ett företag, aktiemarknaden, en medborgarorganisation, en religiös sammanslutning eller vad som helst som binder människor samman på ”sätt som är meningsfulla, kraftfulla och med konsekvenser”. I vardagslivet tar vi ofta dessa institutioners olika processer och regler som något absolut. Ett exempel är föreställningen om att ett pappersark eller ett digitalt nummer har ett värde som motsvarar en viss mängd materiella varor i

samhället. För att pengar ska vara kraftfulla och kunna ha konsekvenser, krävs ett helt nätverk av andra institutionella fakta som medverkar för att upprätthålla dess värde. Att förhindra valutakollaps är ett komplext spel av samverkande föreställningar.

Vem som helst kan leka att pengar finns på låtsas; som barn hade du förmodligen några leksakspengar i plast eller, ännu bättre, i utsökt choklad. Men om du försöker använda dessa leksakspengar för att köpa en kaffe, agerandes ”som om” de hade verkligt värde, kommer du troligen bli utskrattad – eller i värsta fall gripen för bedrägeri. Varje dag påminns vi om att ”allt är inte tillåtet”. Utrymmet för att agera ”som om” på sätt som är meningsfulla, kraftfulla och med konsekvenser är ofta noggrant kontrollerat. Denna kontroll – över vad som är legitimt (eller inte) och vad som erkänns (eller inte erkänns) – visar på prefigurationens kraft och dess roll inte bara i institutionernas funktion utan också i hur de förändras.

En annan sak vi lär oss av prefiguration är ett förstärkt ansvarstagande. När vi kan se ”som om”-momenten inom institutioner – att den också består av något överkligt vi alla låtsas och agerar som om det vore verkligt – börjar vi se bortom tanken att det är oundvikligt för att ”det alltid har varit så”.

Av det lär vi oss två saker. För det första: vårt eget ansvar för att upprätthålla dessa institutionella fakta. Och för det andra: hur vi kan leka med andra ”som om” och en föreställd framtid.

Prefiguration är inte önsketänkande. Precis som pengar har det verkliga effekter. Och handling är centralt. Det kräver att vi spelar ut alternativa praktiker och processer ”som om” de vore verkliga – och i den handlingen gör vi dem verkliga. Ögonblick av prefiguration är interventioner i nuet snarare än abstrakta framtidsdrömmar.

Potentialen till förändring kommer inte från att bara tänka en alternativ verklighet utan från att använda själva ögonblicket av att agera ”som om” för att destabilisera det vi betraktar som orubbliga fakta. Att exempelvis agera utanför normala auktoritetsstrukturer inom ett företag kanske inte leder till en omedelbar strukturreform, men det kan blottlägga antaganden för ifrågasättande på ett sätt som möjliggör den typ av diskussion som driver innovation.

Detta är kanske prefigurationens största styrka: genom att leka ”som om” saker vore annorlunda, ser vi tydligare de antaganden genom vilka våra institutioner är skapade. I det kan vi avgöra om dessa antaganden fortfarande – om de någonsin gjorde det – passar våra behov. Men vi kan också öppna nya rum för att se förändringsmöjligheter.

När jag presenterade Coopers arbete för deltagarna fanns det först en viss skepsis mot ordet ”prefiguration” som en obekant term, men detta följdes sedan av en bred känsla av igenkänning inför idén om ”som om”-ögonblick. Deltagarna kunde identifiera situationer i sina professionella och personliga liv där de spelade särskilda roller och handlingar där de låtsades att något var verkligt fastän de visste att det inte var det. De var också snabba med att påpeka hur de kände sig begränsade från att agera utanför gränserna för dominerande föreställningar. Att spela spelet ”som om” kan ibland vara kostsamt; professionell trovärdighet bygger ofta på att strikt följa institutionens logik – från uttalade regler till uttalade antaganden. Även om det ibland är obekvämt att ifrågasätta institutionella antaganden, påminner arbetet av forskare som Cooper oss om att vi också behöver kika in i sprickorna för att se vad som annars kan gro – att hitta möjligheter till ny kunskap mitt i kaoset.

Deltagarna i de dialoger vi höll såg läsecirkeln i Future-making Academy självt som ett ”som om”-ögonblick – ett tillfälle att låtsas och gestalta ett annat liv där deras utopiska förhoppningar började kännas mer verkliga. Prefiguration leder inte per automatik till en bättre värld. Många institutioner är värda att värna om. Men för att de ska kunna anpassa sig och vara motståndskraftiga behöver vi också agera ”som om” för att identifiera var de behöver förändras. Om det finns något vi kan vinna från denna tid, är det en ny uppskattning för de institutionella antaganden som fungerar – samt ett ansvarstagande för de som inte gör det, så att vi bättre kan äga framtiden.

Referenser

- Cooper, D. (2020). Towards an adventurous institutional politics: The prefigurative ‘as if’ and the reposing of what’s real. The Sociological Review, 68(5), 893–916.*
- Cooper, D. (2013) Everyday Utopias - the conceptual life of promising spaces (Duke University Press)*

Varför jag valde Donna Haraway och John Law

Per-Anders Hillgren

Inför den inledande träffen valde jag texter av vetenskapsteoretikerna Donna Haraway och John Law eftersom båda utmanar mycket som vi tar för givet i samhället och samtidigt erbjuder andra sätt att förstå vår värld och oss själva.

De räknas också som två av de stora tänkarna inom ”vetenskap, teknik och samhällsforskning”, vilket på engelska brukar förkortas STS (Science, Technology and Society Studies). Det är ett forskningsfält som försöker förstå sambanden mellan forskning, teknik och samhället och hur dessa ömsesidigt påverkar varandra på olika vis. Forskarna inom STS studerar hur kunskap skapas, vad som räknas som kunskap, hur olika slags samhällen och världsbilder påverkar vad som räknas som kunskap, eller hur nya teknologiska landvinningar påverkar kunskapsutveckling. När våra nuvarande kunskapande metoder kommer till korta för att adressera och förstå de alltmer komplexa samhällsutmaningar vi står inför, så finns det därför mycket vi kan lära och inspireras av hos dessa tänkare.

Donna Haraway

Donna Haraway har ibland kritiserats för att använda ett oklart, luddigt och ibland motsägelsefullt språk och jag har själv flera gånger fått kämpa med hennes formuleringar. Samtidigt har hon också lärt mig att språket går att leka med och att detta kan öppna nya perspektiv. För att kunna tänka nytt behöver vi ibland bryta oss loss från det som ligger nära och väl fastslaget, betydelser och ord vi tar för givna, sätt vi tänker eller formulerar oss på. Detta gör så klart läsningen av Haraway mer krävande, men också mer intressant. Hon formulerar själv varför det är relevant att försöka skriva och tänka annorlunda på följande vis:

“It matters what thoughts think thoughts. It matters what knowledge know knowledge. It matters what relations relate relations. It matters what worlds world worlds. It matters what stories tell stories.” (Haraway 2016, s.35)

Vi är så djupt sammanflätade med allt möjligt i världen inklusive språket, och dessa sammanflätningar påverkar vad vi överhuvudtaget kan tänka eller göra. Detta är i sig ingenting negativt, men för att kunna tänka annorlunda så behöver vi också laborera med språket, med orden, hur vi sätter samman dem, och hur de representerar eller belyser aspekter av vår värld.

Med sitt lekfulla men krävande språk erbjuder Haraway oss olika tankefigurer. En sådan är att vi behöver ”stanna i problemen” (vilket också är titeln till hennes senaste bok).

Varför i all världen ska vi då göra det? Det låter ju både kontraintuitivt och säkert provocerande för många - vi behöver väl lösa problemen så snabbt vi kan? Visst är det så, men Haraway, liksom många andra samtida forskare menar att problemen är så komplexa att de inte enkelt låter sig lösas. Hon försöker därför rikta vår uppmärksamhet bort från två berättelser om framtiden som ofta hörs i dagens samhälle. Den mest dominanta är den som kallas teknioptimism. Som namnet indikerar, drivs denna berättelse av en stark tro på att industrin och teknikutvecklingen kommer att lösa våra problem^[1]. Vi som medborgare behöver inte engagera oss. Vi kan passivt luta oss tillbaka och leva som vi alltid gjort eller helst bättre och bättre. Haraway är dock lika kritisk till idén att det är för sent att göra något, att spelet redan är förlorat. Detta narrativ speglas av de dystopier som tar alltmer plats i media och populärkultur. Och liksom teknioptimismen riskerar dessa att skapa samma passiviserande effekter. Om allting går åt helsike, ja då är det ju inte heller lönt att lägga energi på att försöka förändra något. Båda dessa berättelser gör oss ignoranta. Vi behöver i stället berättelser som mobiliserar oss alla och som hjälper oss att våga stanna i problemen lite längre, för att försöka förstå dem bättre. Vi kommer att hitta lösningar och vägar framåt, men vi behöver också ta till oss att det sällan finns enkla lösningar på komplexa problem. Ett förhållningssätt som kräver ödmjukhet, en vilja att fortsätta att försöka, och en nyfikenhet på att lära av andra.

^[1] Haraway är inte motståndare till teknik i sig. Tveklöst är det så att teknikutveckling bidragit till betydande positiv utveckling i samhället, men som klimatförändringarna visar finns det en mörkare baksida. Teknikutveckling är sällan ensidigt positiv. Den kommer med ett pris som ofta får betalas av mindre privilegierade grupper.

John Law

I delar av våra samhällen finner vi ibland en förenklad syn på kunskapande processer, även i sammanhang där vi skulle förvänta oss motsatsen. Exempelvis har forskare som studerat beslutsfattare i Storbritannien konstaterat att deras arbetskultur präglas av att kunna ge snabba svar på svåra problem, och det som anses som skicklig "policymaking" ofta är att undanröja mångtydighet (Bailey & Lloyd 2017). Det är här som John Law blir extra intressant! Med ett relativt lättillgängligt språk visar han nämligen att vi tvärtom behöver bredda vår syn på vad som räknas som kunskap och hur kunskap skapas, inte minst i relation till den komplexitet vi befinner oss i. Han motsätter sig inte att vissa saker i världen kan förstås bättre genom att de görs tydliga och avgränsade, men han betonar att enkla tydliga beskrivningar inte fungerar om det de beskriver inte i sig är särskilt sammanhängande. "Själva försöket att vara tydlig ökar bara röran." (Law 2004 s.2). Enligt honom är mycket i världen vagt, diffust, ospecifikt, glidande, emotionellt, kortvarigt, svårfångat eller otydligt, och han ställer sig frågan hur vi då ska kunna kunskapa kring detta?

Hans egna inledande svar är följande:

"Men en sak är säker: om vi överhuvudtaget vill tänka på verklighetens komplexitet måste vi lära oss att tänka, öva, relatera och kunskapa på nya sätt (ibid s 2)."

Vidare så ger han lite exempel på alternativa kunskapande praktiker:

"Vi behöver kunskapa genom känslor, och öppna upp världar där känslighet, passion, intuition, rädsla och svek får ta plats" (ibid s 3)

"Kanske behöver vi också tänka om kring vårt fokus på klarhet och noggrannhet, och försöka förstå det oprecisa och diffusa utan att fånga och hålla det hårt" (ibid s3).

"Eller bejaka kroppslig förståelse" genom våra sinnen, genom hunger, smak, obehag eller smärta i våra kroppar" (ibid s 2).

John Law framhåller även vikten av att vi måste vårda vår föreställningsförmåga. Han tar hjälp av rådet som drottningen ger Alice i Lewis Carrolls "Alice i Spegellandet", att vi varje dag ska försöka tänka på sex omöjliga saker före frukost!

"Och som en del av detta handlar det om att skapa metaforer och bilder för det som är omöjligt eller knappt möjligt, otänkbart eller nästan otänkbart. Halt, otydligt, svårfångat, komplext, diffust, rörigt, texturerat, vagt, ospecifikt, förvirrat, oordnat, känslomässigt, smärtsamt, njutbart, hoppfullt, fruktansvärt, förlorat, återlöst, visionärt, änglalikt, demoniskt, vardagligt, intuitivt, glidande och oförutsägbart"

John Law är bara en av många som argumenterar för en mer mångfacetterad kunskapssyn. En sådan syn handlar inte om att urholka eller urvattna vår förståelse av världen utan tvärtom att stärka den. Det betyder inte att vi kan ta lättvindigt på kunskap eller att omfamna det som ibland benämns som alternativa fakta. Tvärtom kräver alla seriösa kunskapande metoder hårt arbete, mycket reflektion och granskning av kollegor.

Referenser

- Bailey, J., & Lloyd, P. (2017). The introduction of design to policymaking: Policy Lab and the UK government. *Annual Review of Policy Design*, 5(1), 1-14.
- Haraway, D. (2016). *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene*. Duke UP.
- Law, J. (2004). *After method: Mess in social science research*. Routledge.

Framtider som håller både förluster och hopp - att låta läsningen möta den egna erfarenheten

Kristina Lindström

Samlade i en ring ombads alla deltagare tänka tillbaka till sin barndom och vilken bild de då hade av framtiden. Kanske genom hur den avbildats i fiktionen, i media eller i hur de själva skapat bilder av framtiden. Självt kunde jag minnas hur jag och mina klasskamrater i lågstadiet blivit ombedd att rita bilder hur vi föreställde oss år 2000. Det kändes då som oändligt långt borta och vad jag kan minnas så var flygande bilar och annan avancerad teknik ett återkommande motiv. Jag kan dock inte erinra mig några bilder föreställande ett mer radikalt annorlunda sätt att leva tillsammans. Jag kan inte heller minnas teckningar föreställande dystopiska bilder av framtiden.

Förståelsen av framtiden som en plats i ständig utveckling, full av möjligheter och ny teknik, är starkt kopplat till industrialiseringen och modernismen och är i många fall en fortsatt stark föreställning. Samtidigt är det idag mycket som gör att dessa heroiska och teknik-optimistiska bilder av framtiden skaver och skapar ett behov av andra slags berättelser och bilder. Effekterna av klimatkrisen är inte längre något som sker på avstånd och som vi kan läsa om i nyheterna. Allt fler bär på egna erfarenheter av förorenade vatten och marker, brinnande skogar, eroderande stränder och arter som försvinner, vilket gör det svårt att värja sig och fortsätta på samma väl upptrampade stig.

Vid den tredje träffen i vår läsecirkel ställde vi oss frågor om hur olika förståelse och föreställningar om framtiden påverkar hur vi relaterar till och agerar i relation till framtiden. Vi diskuterade också vilka slags berättelser som kan ge stöd och hjälpa till att navigera i tider då framtiden är alltmer osäker. Behöver vi flera berättelser om hjältar med svärd eller raketer som tar oss till andra planeter? Om inte, vilka slags berättelser eller bilder kan hjälpa oss hitta hopp i det vi har omkring oss?

Som stöd till dessa frågeställningar hade jag valt två texter: introduktionen till boken *Hope and Grief in the Anthropocene* skriven av den australiensiska kulturgeografen Lesley Head och *A Carrier Bag Theory of Fiction* skriven av den amerikanska fantasy- och science fiction-författaren Ursula K Le Guin. Jag hade valt dessa texter för att det är texter som jag har haft ett behov av att återkomma till flera gånger. Jag hade också valt dem för att de har varit viktiga för mig i min forskning om hopp och sorg i omställningen till ett fossilfritt välfärdssamhälle.¹ Även om texterna är olika i sin stil och ton, så har de också mycket gemensamt. Bland annat att de öppnar upp för nya sätt att relatera till och förstå både vårt förflutna, och möjliga framtider. Mer specifikt kan vi se båda dessa texter som en slags inbjudan till att lämna heroiska och teknik-optimistiska berättelser bakom oss för att istället experimentera med och öva upp vår förmåga att ta till oss och berätta om det lite mindre storslagna, men ändå hoppfulla vi har omkring oss.

I *A Carrier Bag Theory of Fiction* gör Le Guin detta genom att ifrågasätta idén om att spjutet var människans första redskap. Istället föreslår hon att det var behållaren, som vi använt till att samla, bevara, förvara och dela. På så vis förskjuts perspektivet på människans historia: från en hjältacentrerad berättelse präglad av konflikt, till en mer vardaglig och omsorgsfull berättelse om att samla, bevara och föra vidare.

Head tar sin utgångspunkt i antropocenen och poängterar att en utmärkande del av livet under denna epok är att vi lever med förlusten av den modernistiska idén om en förgivet tagen hoppfull framtid. Framtiden, som tidigare var en plats för möjligheter, präglas nu istället av förlusten av framsteg och en redan utstakad framtid. För att kunna hantera detta menar Head att vi behöver ta sorg på allvar. Denna sorg är dock inte något vi på ett enkelt sätt kan bearbeta, för att sedan gå vidare, utan något vi behöver lära oss leva med, som en slags följeslagare eller reskamrat. Sorgen som följeslagare ska dock inte förstås

¹ <https://griefandhope.mau.se>

som något passiviserande och förlamande. Istället framhäver Head att sorg kan vara stärkande och mobiliserande. Vi kan idag se flera exempel på detta, när sorgen över förlorade arter eller landskap blir politisk och något som samlar människor.

Även om Head argumenterar för att lämna det modernistiska hoppet, är hon inte redo att helt släppa hoppet helt och hållet. Till skillnad från den optimism som präglat modernismen föreslår Head ett hopp utan garantier. Istället för att koppla ihop hopp med en positiv känsla är detta ett hopp som kommer ur praktiska göranden. Och precis som sorg kräver det arbete och uthållighet. För att detta hopp ska vara möjligt måste vi dock släppa taget om våra moderna identiteter och föreställningar, vilket kan vara både svårt och smärtsamt. På så vis blir sorgen och hoppet nära sammanflätade och beroende av varandra. Jag ser på så vis dessa texter som en inbjudan till reorientering och att lära om.

För att knyta dessa frågor och perspektiv närmre inpå våra egna erfarenheter bjöd vi in deltagarna att rita något de var rädda att förlora i framtiden.² Vi bad dem också lista och reflektera över vad som krävdes av oss för att vara en del av framtiden, förr och nu. Efter samtal i mindre grupper sattes dessa bilder och listor upp på en klädlina som sträckte sig längs med ena väggen i rummet.

Själv målade jag en brunn som sinat under en varm och torr sommar. Bilden är tagen ur egen erfarenhet samtidigt som den säger oss något om en möjlig framtid – en framtid då allt varmare och torrare klimat hotar tillgång till vatten. Samtidigt som det är svårt att hitta hopp i denna bild, och många av de andra bilderna som målades av deltagarna, tyckte jag mig hitta hopp i mötet mellan texterna vi läst, deltagarnas olika erfarenheter och försök att formulera kunskaper, kompetenser, förhållningssätt och föreställningar som kan tänkas utmärka och krävas av oss i framtiden. Detta resonerade även väl med mina egna försök att under en sommar hitta sätt att hantera begränsad tillgång till vatten. Listorna som gjordes på avrivna kvittorullar var korthuggna, ofärdiga och ibland motstridiga. Samtidigt skvallrar de om en öppenhet för att pröva något annat, och att ompröva vår förståelse av hopp. Kanske kan vi se

² Övningen var inspirerad av en workshopserie som genomförts inom ramen för projektet *Sorg och hopp i omställning*. Lindström, K., Jönsson, L., & Hillgren, P. A. (2021). *Sketching hope and grief in transition: Situating anticipation in lived futures*. *Artifact: Journal of Design Practice*, 8(1-2), 17-1.

detta som en övning i att börja skapa berättelser av framtider, som kan hålla både förluster och hopp. Berättelser som kan stödja oss i det som Steven Jackson beskriver som ett alldagligt och horisontellt hopp. Istället för att blicka uppåt mot farkoster och hjältar som tar oss till andra planeter, uppmuntrar han oss att hitta hoppet i det vi har omkring oss, även om vi inte kan ta det för givet.

Referenser

- Jackson, S. J. (2023). Ordinary hope. In Ecological Reparation (pp. 417-433). Bristol: Bristol University Press.*
- Le Guin, U. K., & Haraway, D. J. (2019). The carrier bag theory of fiction (pp. 99-134). London: Ignota.*
- Head, L. (2016). Hope and grief in the Anthropocene: Re-conceptualising human–nature relations. London: Routledge.*

Att tala om texter och lyssna fram tankar

Carin Cuadra

Jag har länge varit forskare och universitetslärare. I den *rollen* har jag ofta talat inför åhörare. I den *rollen* förväntas jag tala, förklara, resa frågor, föreslå sätt att förstå och närma sig skeenden och situationer, alltid med en kritisk blick. Med prestation. Ofta har jag kunnat göra detta på grundval av min egen forskning – kämpiga processer där jag brottats med att själv hitta fast mark under fötterna. Under trevande tankar. I sådana lägen är att läsa andras texter att få tillfälle att skriva fram mina tankar, den läsart som öppnas upp inför varje tillfälle med läsecirkeln i Future-making Academy. Med erfarenheten av att tankar tar sin tid att filtrera fram, sedan att formulera, förväntar jag mig att jag ska vara helt bekväm i läsecirkeln. Vi läser ju texter. Nu frågar jag mig vad det är att göra en inledning i möte med en grupp högintresserade drivna personer – engagerade i världen, pålästa om ”state-of-the-climate”, IPCC-rapporters konstaterande fakta, sökande efter ledtrådar om hur framtiden görs. Och, de är beredda – nej, de *begär* – att få läsa texter utan hänsyn till etablerade koder för hur dessa ska förstås. Det är så cirkeln fungerar. Samtidigt bör texterna slå an en gemensam riktning – peka mot framtiden som ingen av oss vet hur vi gör, som vi är rädda för.

**“Hur väljer jag då
texter? De som
berör sorgen vill
jag undvika. Ilska
har mer bärkraft
när en sitter i en
ring på en stol med
alla ögon riktade
mot sig”**

Hur väljer jag då texter? De som berör sorgen vill jag undvika. Ilska har mer bärkraft när en sitter i en ring på en stol med alla ögon riktade mot sig. Jag har hört ordet *forskningen* uttalas med en ton av glans. *Forskare* både som ett yrke bland andra, en praktisk sammanställare av användbar vetenskap, som en misstänkt yrkesskadad snobb på höga hästar och, värst av allt, en person som kan ses i media i en vit rock som skänker legitimitet i en klimataktion. Här går jag bet – lika yr som när någon säger att med vissa vänner behövs inga fiender. Fullt av störande känslor av att vara genant klumpig, rörligt ordlös i det fina sammanhanget och motsägelselfullt flat i mina frågor, med en småborgerlig (gudhjälpe mig) begränsad horisont och analytiskt omfång för att alls nå de *verkliga* problemen. Hur kan jag bidra till ett samtal, bidra med perspektiv och pockande frågor.

Där kliver jag ur rollen och in i mina egna sökande tankar, även de som ännu är knappt förnimbara känslor, absolut inte paketerade för att presenteras. Det är frågor jag filtrerar fram – jag vet att de handlar om fattigdom, skam och skammande,

rädsla att inte passa in, hisnande obehag över att vara inlåst i den vardagliga konsumtionens belastning på planeten - bara genom att bo. Och frågan som vrider mig som en mask på en krok, ett varv runt för att äntligen formulera den vidriga frågan om hatet mot de fattiga. Några sidor ur den spanska filosofen Adele Cortinas bok, *Aprorofobia*, fattigdomsfofi med undertitel *Why we reject the poor instead of helping them* petar i hat och förakt mot de som är fattiga, som inget har att erbjuda. Texten spänns mot en knastertorr finsk vetenskaplig artikel med ett ogenomträngligt metodavsnitt som beskriver hur författarna undersökt ekologiska fotavtryck bland låginkomsttagare – i detta fall, de fattigaste bland de fattiga, de som uppstår försörjningsstöd. Resultatet skrämmer mig – den enda av deltagarna i studien vars ekologiskt fotavtryck höll sig inom de planetära gränserna är en bostadslös person. De frågor som förberetts inför samtalen öppnar för reflektioner kring våra individuella möjligheter att leva hållbart, om vårt handlingsutrymme givet strukturella och systemiska villkor – och kring vårt deltagande i att upprätthålla eller förändra normer. Kan vi det? Där och då ser jag att en av frågorna, den om levnadsstandard vetter mot resone-mang om de som har svårt att leva upp till gängse nivåer. Tänk om någon i rummet – tänk om jag – har egna erfarenheter av sådan problematik?

Sista texten, ett citat ur en bok jag läser högt ur. Lite krångligt ålderdomligt språk. Bokens författare resonerar om kläder och ondgör sig över hur vårt förhållande till kläder är ett av de praktiska uttrycken för att vår konsumtion styrs av andra värden än den grundläggande nyttan, skydd mot väder och vind och naken genans. Plaggen har något av ett socialt signalvärde som gör oss till knappt mer än en galge för plagget som signalerar vår status. Och snabbt ska det gå. Skräddaren som syr nya kläder korrigerar vår beställning i linje med gällande mode. Författaren bedyrar att han aldrig dömer någon person efter kläderna. Men, och detta är det viktiga för mig, han är säker på att för de flesta är det viktigare att vara moderiktig, eller åtminstone ha rena och olappade kläder än att ha ett rent samvete. Hans vänner har på en direkt fråga om de kan tänka sig att ha lappade byxknän svarat svävande och som om deras jag och framtid stod på spel. Textavsnittet kommer ur första kapitlet ur Henry David Thoreaus bok *Walden*, först utgiven 1854. Den länkar till mina frågor om konsumtion, fattigdom, skam, förakt och hat och till identiteter som uppkomna i sociala relationer och värderade med en konsumtionsbaserad måttstock. Texten liksom gör fenomenet ultra fast fashion begripligt. Närheten i problematik trots avståndet i tid vet jag ärligt talat inte hur jag ska förhålla mig till.

Det är där någonstans det är vilsamt att sitta i ring i en sal med samma frågor som erbjudanden framför sig och att veta att en får sitta där även om en vare sig har läst eller ”begripit” texterna som erbjuds och sedan följa samtalets rörelser. Att vara med som forskare och tala om texter jag valt och få lyssna till andras tankeskapande i ett sådant sammanhang är också att *lyssna fram* mina egna tankar. Att få tillfälle att få förbereda ett sådant tillfälle är att få höra sina värden, sin ilska och sina rädslor och ta med dem in i samtalet.

Frågorna jag använde i läsecirkeln

Var ser du eller upplever du själv exkludering av individer och grupper som verkar ha, eller har svårt att leva upp till kraven på levnadsstandard?

Hur upplever du en nedsättande attityd mot fattiga? Det kan vara på individuell eller strukturell nivå.

Hur upplever du, eller medverkar du till, normer, regler och förväntningar om hur individer kan bidra till hållbar omställning?

Vilka faktorer påverkar individers möjlighet att leva på ett mer hållbart sätt?

Vilka sätt att tänka stödjer individers handlingsutrymme och påverkanskraft i förhållande till de styrande samhällsstrukturerna som verkar i motsatt riktning (till exempel att värdera materiella tillgångar, oändlig tillväxt och utarmandet av naturresurser)?

Referenser

Cortina, Adele (2022) *Aporophobia: Why We Reject the Poor Instead of Helping Them*. Princeton: Princeton University Press.

Lettenmeier, M., Hirvilammi, T., Laakso, S., Lähteenoja, S., & Aalto, K. (2012). Material footprint of low-income households in Finland—Consequences for the sustainability debate. *Sustainability*, 4(7), 1426-1447.

Thoreau, Henry David (1960[1854]). *Walden and “Civil Disobedience”*. New York: The New American Library.

SAGT AV DELTAGARE

- OM RUMMET, DET SOM UPPSTOD OCH SAMSKAPADES

”

“Första gången brast jag bara ut;
'gud vad länge sen man hade ett sånt här samtal'.
Att ta sig tiden.”

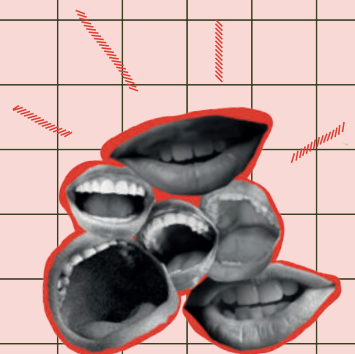
“Jag kommer ofta tillbaka till det där
med att praktisera hopp.”

“Man kunde säga saker som man kanske inte i andra
sammanhang skulle ha vågat. Men nu sa man det och så
plockade någon annan upp bollen och så stretchades samtalet.
Ibland i oväntade riktningar.”

“Det var lätt för mig som introvert att komma förbi
min stress över att prata inför så många.
Det var allvarliga ämnen men väldigt vänlig stämning.”

“Ibland kan jag komma på, när jag tänker tillbaka,
att det var en så god och omhuldande känsla.”

”

Att göra ett rum

Pernilla Glaser

När vi samlas för att prata om något blir vi tillsammans det rum som vi ska vistas i. Varje person i rummet spelar roll för alla andra. Hur vi lutar oss framåt eller bakåt, var vi riktar vår uppmärksamhet, när vi suckar och harklar oss. Vi utgör själva en text som blir läst av alla.

Vad bestämmer hur vi känner oss på en plats? Våra liv är förstås fulla med erfarenheter som påverkar oss varje dag. En plats som avser att expandera det utrymme vi tar oss och ger varandra för att reflektera behöver tydligt visa att varje person är välkommen just där hen befinner sig, sorgsen, fnissig, stressad, sömnig, distraherad.... Hur det än är så är just det man kommer med värdefullt, och ett meningsfullt bidrag i samtalen. En annan utgångspunkt som behöver visas och sägas är att syftet med det reflekterande rummet inte är att ta oss till något på förhand uträknat eller avsett mål.

I samtal med tidigare deltagare är det den kvalitén som de oftast återkommer till. "Det var oändligt" uttrycker en av dem.

Vi behöver erövra frånvaron av instrumentalisering återkommande och uthålligt eftersom just den entydiga avsikten är något vi ofta kommit att sammankoppla starkt med lärande och reflektion.

Det finns, och ska finnas, lärprocesser som syftar till att finna fram till och erövra en på förhand färdigställd tankefigur. Men läsecirkeln är engagerad i ett annat ärende. Vi vill öka agensen för deltagaren, det vill säga stärka det egna subjektet, och därmed öka utrymmet för att undersöka och diskutera olika idéer och modeller.

Det innebär att vi vill ge plats för att värdesätta, beskriva och förstå det egna personliga i samma grad som att värdesätta, beskriva och förstå det som en tar del av. Vi tror på mötet mellan erfarenheten och det som praktiken lärt oss och akademiska tankefigurer och modeller.

**"Läsecirkeln
placerade vi avsiktligt
i rum som skulle ge
inspiration och en
känsla av att
kliva åt sidan och ut
från det vardagligt
pågående."**

Läsecirkeln placerade vi avsiktligt i rum som skulle ge inspiration och en känsla av att kliva åt sidan och ut från det vardagligt pågående. Den första omgången av cirkeln hölls på Malmö universitet men i en lokal avsedd för workshops samt på Teaterhögskolan i Malmö, och den andra omgången på Malmö Konsthall.

När vi bjuder in andra till en plats där vi ska tänka tillsammans börjar vårt möte redan innan vi ses. Vi får en inbjudan, förmodligen på mejl, och så sätter våra tankar och känslor i gång. Vilka kommer att vara där? Vad är det som förväntas av mig? Vad kommer de andra att tycka om mig?

Att sitta i en ring, titta på andra och själv bli betraktad kan skapa stress. Men det är också en vanesak. Artefakter kan både hjälpa till att göra rummet varmt och välkomnande, tex genom blommor eller lekfullt som när vi hängde videkvistar i taket från tvättlinor eller placerade vimplar längs golvet. Delta-garna har välkomnats av en liten anteckningsbok på stolen eller en påse med en godis och en penna för att få känna att det finns en stark omsorg i det vi gör.

Varje plats är en sorts scen som ställs i ordning för det som ska ske där. Även små ingrepp kan göra stor skillnad i hur vi upplever rummet och vad vi känner att vi kan göra där. Musik som spelas när man kommer in, ett tånt ljus, en liten text eller citat som ligger på varje plats.

Tillsammans signalerar det att här tar något annat vid än det vardagligt pågående. Här kan vi få lov att pröva nya tankar för en stund.

Att presentera sig för varandra kan ske på många sätt. Det kan kännas tvingande och kravfyllt att sitta tillsammans. Två exempel på sätt att börja som minskar prestationsstressen är att efter ett hej och välkomna och lite information låta deltagarna välja från en meny något som de vill dela med gruppen (och sitt namn och kanske vad som fört dem till denna plats). En meny i läsecirkeln bestod tex av; Det här ger mig hopp, Det här håller mig vaken på natten, En löjlig sak som gör mig på gott humör.

Ett annat sätt att sätta igång är att efter välkommandet låta deltagarna titta på en meny med utmaningar/ frågeställningar och sedan diskutera hur de upplever dessa i par. En sådan meny kan innehålla perspektiv som; Polarisering, fragmentarisering, oförutsägbarhet, utmattning. Därefter presenterar sig deltagarna och säger något om vad de fått med sig från det inledande samtalet. Det är enklare att fortsätta än att börja, och alla sätt som kan avlasta självmedvetenheten är värdefulla,

I cirkeln kommer vi också överens om att inte redogöra i andra sammanhang för andra deltagares upplevelser. Vi ansvarar för varandra och tar gemensamt omsorg om upplevelsen vi har.

I ett rum där vi tänker nya tankar tillsammans behövs ett starkt syfte så att vi kan slappna av i avsiktslösheten. I cirkeln pratar vi regelbundet om vad det kan vara att tänka, att möta en ny tanke och att samtala. Syftet är att stärka agensen för det reflektion i komplexitet så att vi blir bättre på att fundera tillsammans också och framförallt på det vi inte omedelbart och entydigt kan lösa.

Rummet behöver vara mjukt och präglas av ett tydligt lyssnande för att vi ska förmå oss att ta oss an det som skaver och förvirrar.

**“Rummet behöver
vara mjukt och
präglas av ett tydligt
lyssnande för att vi
ska förmå oss att ta
oss an det som skaver
och förvirrar.”**

Hur ställer vi frågor

Pernilla Glaser

”Fel svar är rätt svar som letar efter en annan fråga”

Bruce Mau

En fråga är ett verktyg som liknar en korkskruv. Den borrar sig in i något och drar upp det. I läsecirkeln var syftet med de frågor som ställdes att stimulera deltagarna att reflektera på ett nyfiskt och utforskande sätt, det vill säga att tänka och prata om vad de tänkte på ett sätt som inte följde den tidigare uppställd och given ordning.

De frågor som de flesta har fått sig ställda under sin uppväxt och i synnerhet i skolan, är frågor som kan besvaras med ett rätt eller ett fel svar. Syftet med frågan är att kontrollera om jag som mottar den besitter rätt kunskap. Frågan är ett problem som jag ska lösa. För den som erfarit frågeställande på det här sättet kan det ta en stund att ställa om och sluta leta efter det slutgiltiga och korrekta när andra sorters frågor ställs.

Sokrates som trodde på dialogen som motor för utveckling ansåg frågeställandet vara centralt. Han ville att frågan skulle vara öppen; Hur känns det här? Vad vill du nu? etc och sedan speglas tillbaka till den som besvarat frågan. Den öppna frågan har starkt genomslag i vår egen tid också, och är en av grundstenarna i coachutbildningar.

Men den öppna frågan har också flera utmaningar. Dels kan den lätt bli så stor att den upplevs som överväldigande. Just för att vårt eget tänkande och kännande samtidigt är både mer sammansatt, rörligt och mer specifikt än den öppna frågan låter anta. Den öppna frågan framställer sig som neutral men drivs liksom alla frågeställningar av antaganden hos den som ställer den. Att till exempel fråga hur något känns är försåtligt.

Dels låter det den som får frågan förstå att det är något som genast kan identifiera och formuleras. (Som terapeut ställer jag aldrig den frågan). Dels lämnar den mottagaren utan sammanhang, känsla kan vara nästan vad som helst från en vag och knappt märkbar irritation till djupaste förtvivlan. Inte sällan blandas också känsla och åsikt ihop inför en sådan fråga. ”Det känns helt fel”. En fråga om hur något känns kan vara specifik utan att vara styrande. Till exempel kan man fråga ”sitter den känsla du har i någon särskild del av kroppen?” ”Finns det något du undviker eller gör mer av just nu på grund av hur du känner dig?”

Vi lever våra liv och drar våra erfarenheter i den faktiska världen. Vi kan släpa våra erfarenheter in i abstraktioner som den öppna frågan gärna bjuder in till, men risken är att vi samtidigt blir lämnade i något så obestämt att det får oss att känna att det (också här) finns ett rätt och ett fel sätt att besvara den.

I cirkeln försökte vi ställa frågor som var öppna avseende tolkningsföreträde, till exempel när vi frågade ”Var det en särskild text eller del av text som påverkade dig eller som du upplevde som särskilt betydelsefull?” Men vi ville också ställa frågor som på ett specifikt sätt uppmuntrade deltagarna att lokalisera de resonemang som de mötte i texterna i sina egna praktiker och erfarenheter.

Hur kan flera perspektiv rymmas i ett samtal? Var finns plats att tillfälligt pröva något ovant och oväntat på min arbetsplats? Vad var bilden av framtid när du växte upp? Hur kan vi känna oss utmanade men ändå stanna kvar i dialog? Vad kan det vara att lyssna aktivt på någon annan? Vilken sorts ordning är inspirerande för mig? När känner jag hopp?

Att besvara en fråga i cirkeln är att dela den egna tanken och känslan. För den som vill lyssna finns det alltid något att fråga. Frågan som leder oss närmare, inte längre ifrån, det ovissa och ännu inte beskrivna, leder oss också närmre att föreställa oss en annan framtid.

Lyrik i relation

Pernilla Glaser

“På många sätt har samma saker hänt även dig. Även du har fått gift i ditt vin. Även du har delat bädd med fel kvinna. Även du har trollbundits av magiska röster, ljuva röster med underliga melodier. Även du har kommit ett gott stycke på väg och sedan blåsts tillbaka av vinden. Och det har varit nära ögat för dig också. Du har retat upp fel personer. Och även du har irrat omkring i landet. Även du har känt den elaka vinden, den som inte för något gott med sig. Och det är ändå inte allt.”

Bob Dylan ur Nobelföreläsningen

*

I läsecirkeln har lyriken haft en plats från början. Deltagarna har fått dikt på mejl, ibland också som en utskrivnen text som väntar på stolen och de har också fått lyssna till dikt. Dikten har ofta fått agera paus, kommatecken eller punkt och funnits utanför diskussionerna, som en renodlad upplevelse. Dikten är en annan sorts spegel än en akademisk text eller ett skönlitterärt stycke. Lyriken är alltid ett koncentrat och därför verkar den på sin läsare med plötslighet, som en chock. En dikt kan upplevas som ett avslöjande. Den kan vara en röntgenplåt som visar hur något egentligen känns eller fångar det som inte egentligen kan fångas in – tidens gång, kärlek och fruktan.

Lyrik betyder sång och dikten tillhör ett land där det skaldade, besjungna och berättade lever samman. Dikten kan slita fram den glömda och ge henne en röst och vara ett minnesarkiv för många. Dikten kan hålla språket.

Men dikten är också sin form. I vår tid har dikten, när det är dikt den kallas, ofta landat på pappret. Och formen sätter något i rörelse inom oss. Omtag och versmått reflekterar en erfarenhet av livet som pågår med repetitioner och ovillkorlig bundenhet i ständig kamp med frihetslängtan.

Att besjunga livet är något annat än att beskriva livet. En dikt kan vara en besvärjelse och en bön. Språket är vävt tätare än någon annanstans för att fånga just det och inget annat.

Men en låttext är också dikt. Och Spoken word öppnade eller rättare sagt återöppnade den talade dikten vars sväng är formen lika mycket som orden som gungar fram – eller slungas fram. Dikten kan skjuta pilar som träffar med dödlig precision i en uppblåst pose.

Att låta det lyriska få plats bland andra texter är också att påminna om en läsning som talar till magen och hjärtat. Olika sorters texter och olika sorters läsningar läcker in i varandra. Hur vi läser dikt läcker in i vår läsning av en akademisk text som då kan avslöja sina emotionella kvaliteter.

Det ska inte vara någon ordning på hur världen beskrivs och det ska inte vara någon ordning på hur vi läser.

Dikten speglar världen och i den spegelbilden förändras världen. Och vi själva.

Vad kan samtal vara

Pernilla Glaser

David Bohm, kvantfysikern som var så upptagen med vad en dialog är att han skrev en hel bok om det, menade att för att kunna föra ett samtal behöver man hålla tillbaka den del av en själv som hela tiden vill respondera på den andre. Den inre rösten som vill berätta vad hen känner igen, och inte känner igen, och blir mer upptagen av svar än av att lyssna.

Ett samtal består av tal och lyssnande. Och precis som att talet kan vara många olika saker så kan lyssnandet också vara det.

När människor beskriver sina upplevelser av bra samtal för mig återkommer ofta känslan av att tiden upphör. Ett engagerat samtal drar oss in i närvaro. En annan sak som återkommer när människor talar om bra samtal är att de landar på en plats som är oväntad för alla, och som ingen har direkt ägarskap över. Ett samtal förutsätter ömsesidighet.

I läsecirkeln var samtal vår metod. Vi bjöd in till samtal med olika frågeställningar som utgångspunkt. Vi dikterade inte hur samtalen skulle föras, men vi avsåg att sätta ramar som skulle ge stöd till just ömsesidighet.

Vi ville uppmuntra till samtal som dröjde sig kvar i ovisshet och ambivalens. Att vara tillsammans i ovisshet är inte att vara i ett ingenting. En rörelse från ett sätt att organisera och beskriva världen till ett annat förutsätter att vi lär känna också det motsägelsefulla och glidande.

“If you think about it, global warming is a heap of actions. Let’s analyse it using the logic that results in the sorites paradox. One car ignition firing doesn’t cause global warming. Two? No. Three? No. You can work your way all the way to one billion and the same logic will hold. So there is no global warming. Or - drum roll - your logic sucks. How does it suck? It sucks by having no time for things that are in between true and false, black and white. Ecological beings such as lifeforms and global warming require modal and paraconsistent logics. These logics allow for some degree of ambiguity and flexibility. Sentences can be kind of true, slightly false, almost right.”

Timothy Morton, *All art is ecological*

Många av oss tillbringar huvuddelen av vår tid i normativt organiserade uppfattningar om vad som finns och vad som är värt att uppmärksamma och beskriva. Samtalet löser upp det där. En inre världslig hågkomster och frågor får äga samtidig relevans som den yttre världens regelverk. Jag börjar ibland möten med att fråga deltagarna ”var är du också?” Det är ett sätt att säga att på den här platsen får vi finnas i samtidigheterna, det tar ingenting ifrån oss. Närvaro behöver inte vara synonymt med att inte tänka på någonting annat än det som är framför en. När man anstränger sig för att avstå från att vara på andra platser är risken att kontakten bryts med andra viktiga delar. Vi har förmåga att röra oss mellan olika perspektiv och erfarenheter och samtalet kan vara en plats som öppnar för och håller oss när vi gör anspråk på mer, inte mindre, av vårt tänkande och erfalande.

Det är i sig också en träning i att uppfatta samtidigheter i vår omvärld. Den pluralistiska världen är den värld i vilken läsecirkelns reflekterande processer tar plats. Vi varken hävdar eller söker en konstruerad helhet eller statisk över och underordning av sätt att finnas och förstå.

“And there is this world where, for much of the year, the sun doesn’t set, either east or west, until a green and yellow night erupts to cover all hours of the day. There is this world in which people cultivate their existence in the sea, learning to move, and think, and live under water for tens of minutes on end. There is this world where elves are real, living underneath rocks. Meddling in human affairs, they’re called the huldufólk (the hidden people), and of ten force modern infrastructural development projects to slow their pace and change course. There is this world where ghosts are real, requiring the same things that humans require, making demands for care and justice after a disaster, and often receiving offerings of food and drink, money, clothing, and even bicycles and motorbikes. There is this world where immortality is real, enjoyed by strange fungal beings that, borne of deforested landscapes, do not die unless they are killed.”

Martin Savransky, *Around a day in eighty worlds*

En del upplever samtalet som en självklar plats. För andra kan det vara pressande, ovant och utelämnande. Vissa dagar kan orden vara nära till hands och andra kan de försvinna som snö i handflatan. I läsecirkeln ville vi att vänlighet skulle dominera samtalskulturen. Ett lyssnande som låter den som talar vara i besittning av sitt eget uttryck. Vi ställde ofta frågor som pekade mot mötet mellan erfarenheten och texten. Vad gick att känna igen och på vilket sätt? Samtalen kunde ta vägen långt ifrån texten. Men samtidigt var det kanske inte så långt. Vi var också intresserade av hur det texterna beskrev avspeglades i liv och praktik.

I läsecirkeln blev existentiella frågeställningar ett nav utan att det anvisats. Varför gör vi som vi gör? Vad behöver vi för att göra på andra sätt? När är språket en hjälp och när blir det en begränsning?

Författaren James Baldwin sa att det bara är människor som kan rädda människor. Jag tänker att vi räddar varandra genom samtalet. Och det vi räddar varandra till är friheten.

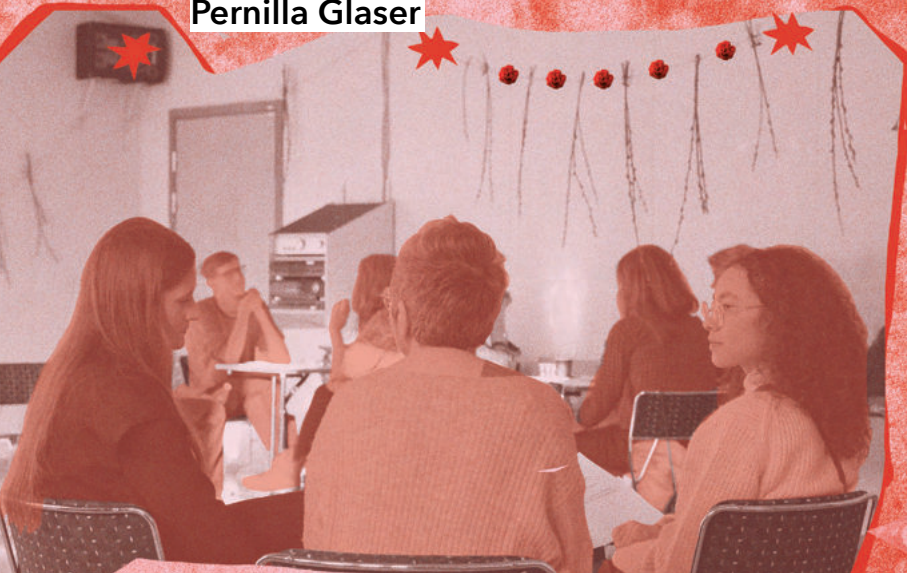
“Many political thinkers have thought that defining freedom is as “hopeless” as trying to square a circle by simply inscribe one inside the other, yet forging into those asymptotic spaces of the adventurous and incalculable is a fundamental enterprise for the human condition. It seems better to locate the experience of freedom in such asymptotic spaces than to share the circle ones and for all. Recognition of such hopelessness is a sine qua non for my thinking about freedom. It is always a form of thinking out or from an impasse - an aporia, that is - turning obstacle into adventure in the broad sense of the word.”

Svetlana Boym, *Another Freedom: The alternative history of an idea*

Alla har vi mycket att säga och vi har inte sagt allt. Filosofen Ludwig Wittgenstein sa att det man inte kan säga inte heller går att tänka. I samtalet kan det vi säger öppna nya vägar för tanken. Och då har vi redan tagit steget mot andra sätt att göra och vara på.

Hur kan en träff se ut?

Pernilla Glaser

Alla träffarna på läsecirkeln följde ungefär samma struktur.

Vi hälsade välkomna och introducerade kort dagens tema.

Någon liten övning som gav deltagarna möjlighet att komma igång och komma på plats. Det kunde vara att i par eller grupper om tre prata om vilken av texterna som skickats ut som berörde en starkast.

En presentation av den ansvarige forskaren på ungefär 20 minuter om varför hen valt de texter de valt och hur de kunde förstås och användas.

Reflektion i mindre grupper och ibland i halvgrupp utifrån presentationen.

Fika

En kort presentation av mig kring de andra texterna.

Reflektion i mindre grupper.

Samling. Gemensam avslutande reflektion.

Vi hade inga egentliga redovisningar av samtalen. Ibland satte vi upp ett spännpapper på väggen och tog en stund efter en reflektion och skrev och ritade det som stannat kvar hos oss som enskilda personer efter samtalet. Ibland gick vi en runda i gruppen och lät var och en säga något som var extra närvarande just där och då. Det var viktigt att samtalen inte skulle tvingas in i en ambition att återge rättvist och precist det som sagts. Samtidigt var det fint att få några spår, ekon av tankar som delats.

Strukturen på läsecirkeln handlade nästan bara om att få det att kännas engagerande hela tiden.

Det ska finnas utrymme till både intimare och mer dynamiska samtal, det ska finnas en variation och tillit till att någon håller ihop sammanhanget och rummet, att det går bra att fransa ut utan att gå förlorad.

SAGT AV DELTAGARE

- OM DET ÖPPNA FORMATET OCH KONCEPTET

”

”Det här att vi inte skulle någonstans.
Det kändes liksom oändligt.”

”Jag kommer ofta tillbaka till det där
med att praktisera hopp.”

”Ett värde med det här sammanhanget var att vi inte
behövde producera något. De andra sammanhang jag vistas i,
och tror jag de flesta människor, där ska det alltid finnas en skörd
och en plan för hur vi går vidare.”

”När vi gick därifrån kunde vi inte
beskriva riktigt vad som hänt men det var väldigt berikande.
En möjlighetsfull mötesplats.”

”

Att kommunicera om det trassliga

Lotta Orban

Att kommunicera en läsecirkel om det trassliga är som att väva en gobeläng av ord och idéer, där varje tråd representerar en unik tanke eller känsla. Uppdraget att introducera och beskriva läsecirkeln inom Future-making Academy till våra deltagare och andra, var en utmaning, eftersom vi inte hade ett mönster att följa. Kommunikationen var en del av utforskandet och själva processen med att skapa ett nytt koncept för en läsecirkel. Hur skulle jag kunna förmedla essensen av denna innovativa och viktiga plattform på ett sätt som engagerade och inspirerade?

Det fina, men också nödvändiga, för mig som ansvarade för kommunikationen, var att jag var med i själva utformningen och tankearbetet av konceptet. På så sätt kunde jag förstå de underliggande principerna och visionerna. Det var inte bara en fråga om att presentera fakta, utan att skapa en berättelse som deltagarna kunde relatera till och fånga en känsla. Jag insåg att kommunikationen behövde vara varm, kreativ och öppen men samtidigt beskriva läsecirkeln så tydligt som möjligt för att förklara vad vi ville åstadkomma.

All kommunikation blir bäst ju närmare kärnan, verksamheten och processen man är. Därför valde jag att delta i den första omgången av läsecirkeln. Det blev lättare att förstå, träffa rätt och nå ut med rätt budskap när jag själv fick vara en del av träffarna och uppleva materialet, rummet, processen och det vi deltagare skapade tillsammans.

När man jobbar med något som är svårfångat så behöver man hjälpa till genom att lyssna och pröva formuleringar. Det handlar om att förstå men också att läsa mellan raderna. Kommunikationen blir en del av utforskandet. Ett verktyg för att driva på processen, sätta ord på en tanke. Vad tycker vi egentligen?

Att behålla öppenheten men samtidigt konkretisera så att det blir möjligt att kommunicera utåt är en balansgång när man arbetar med kommunikation av forskning, konst och komplexa frågor och sammanhang. Jag har en naturlig nyfikenhet, vilket är en fördel. Jag vill förstå, jag ställer många frågor och har respekt för andras kunskap. Kommunikation är en hjälp. Det tvingar fram något i en arbetsprocess. Att faktiskt våga formulera och konkretisera något svårfångat. Det kan vara en utmaning att befinna sig i svårfångade sammanhang och försöka konkretisera det trassliga. När man arbetar med kommunikation behöver man vara konkret. Jag vill ha tydlighet.

Så hur gjorde jag rent praktiskt, för att fånga essensen? I mitt arbete är det journalistiska hantverket till en stor hjälp. Man kommer långt med grundfrågorna; Vad, när, hur, vem och varför. När vi formulerade inbjudan och kommunicerade med deltagarna mellan träffarna var det viktigt att locka fram lekfullheten och det ovissa men också göra läsecirkeln begriplig och relevant. Jag försökte beskriva det faktiska men samtidigt behålla essensen i idén. Det fick inte bli formellt. Inte bara fakta. Utan jag valde en varm, personlig och inbjudande tonalitet. Mer ”Hej” och ”kära”. Det var också superviktigt med lekfullhet i bildspråket. Ska man kommunicera Future-making Academy måste det finnas en känsla av ovisshet även i kommunikationen.

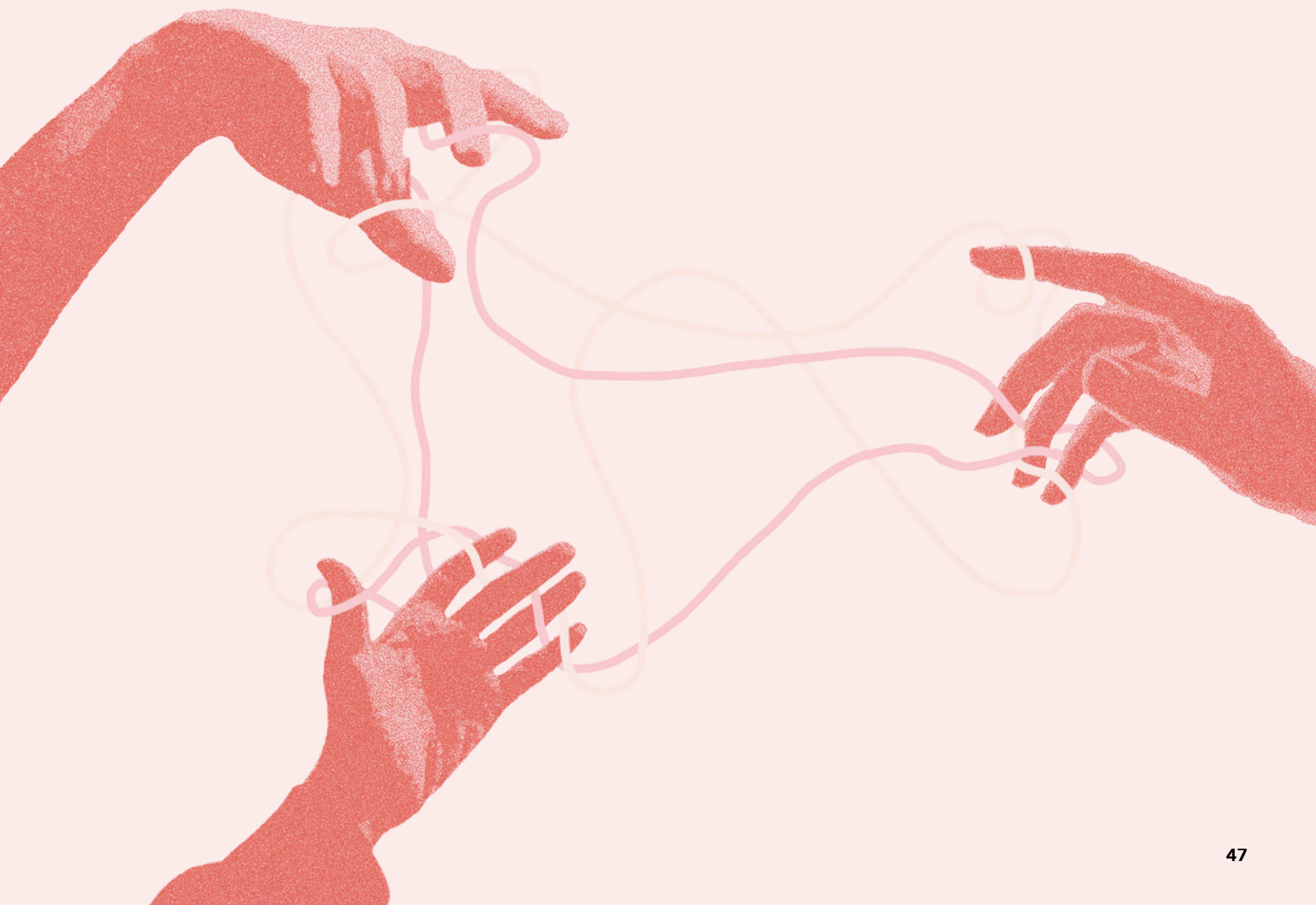
Ni undrar kanske hur jag upplevde läsecirkeln? Jag kände stundtals att jag inte kunde bidra, inte förstod det vi läste, men kände på samma gång en samhörighet och gemenskap med de andra i rummet. Teman blev väldigt hudnära. Och rummet satte direkt en närhet till känslorna. Läsandet i sig var naturligtvis

centralt. Det var spännande med en facklitterär cirkel i kombination med andra texter och perspektiv. Och det var intressant med möten med människor jag inte kände eller träffat tidigare. Träffarna kändes lyxiga och lite krävande. Jag tyckte om att det var en plats som var så öppen. Alla var med och skapade och alla behövde lägga ifrån sig förväntningar på att bli bedömd. Varje gång gick jag från träffen väldigt glad och hoppfull, trots att vi hade berört många svåra frågor i livet och världen.

Det var något fint vi skapade tillsammans. Det känner många av oss som deltagit i läsecirkeln. Jag tänker att Future-making Academy som koncept och läsecirkel som format är väldigt viktiga för akademien, och för samhället. Inom akademien är vi vana att förhålla oss till kunskap utifrån teorier och fakta. Men vi människor med alla våra känslor är också avgörande delar i vår utveckling och i våra liv. Konst och kreativitet var väldigt närvarande i läsecirkeln och det möjliggör att ta in sin själ och sina känslor.

Vi har en framtid med flera utmaningar, där vi kan vinna på att lyfta fram andra värden och tänka på frågor som hjälper oss att förstå. Hur ska vi leva med oss själva och varandra, det är vad vi behöver prata om. De sociala och existentiella kompetenserna.

På Mötesplats Social Innovation jobbar vi med att gå på tvären och utanför gränserna. Och vi arbetar med att få till möten, samverkan och kunskapande mellan sektorer, och olika människor. Jag ser att sådana här rum för kunskap och reflektion kan ta plats i innovationsverksamheter och science parks såväl som inom akademien. Humaniora, samhällskunskap och offentlig sektor behöver stärkas med det här sättet att samlas, tänka och lära tillsammans. Just nu är det civilsamhället som driver på sådana här rum. Det är alltid svårt att ta sig loss från ett spår. Både inom akademi och i andra verksamheter. Det behöver vi bli bättre på.

*"På den döda sköldpaddans tömda skal sätter
kommunikationens nyfödda gud Hermes strängar.
Så blir lyran till, Apollons lyra, Orfeus lyra, och med
den vad vi kan kalla lyriken eller musiken.*

*Att tydligt skilja mellan det ena och det andra var inte då,
och är inte heller här, särskilt viktigt.*

*Varken liv eller litteratur mår bra av att enbart studeras
med lupp och skalpell. Man måste också lyfta blicken
mot flockar, författarskap, arter, genrer."*

ur Skalövning (ett försök till liv) Glänta 1.25

*... for the computer to
... they wouldn't
... Note too
... have in the
... place. Here
... all over the
... place.*